

## MILLIY URF-ODATLAR VA QADRIYATLARNI TANISHTIRISHDA KASHTACHILIK SAN'ATINING AHAMIYATI

*Mansurova Dilnoza G'iyozovna*

*Buxoro pedagogika kolleji*

*"Badiiy ijodiy faoliyat" o'quv amaliyoti o'qituvchisi*

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada, milliy urf-odatlarimiz qadriyatlarimizni tanishtirishda kashtachilik san'atining ahamiyati haqida so'z yuritilgan.

**Kalit so'zlar:** urf-odat, qadriyat, kashta, mulina, chamberak, ip, igna, angishvona, qaychi

Respublikamizning kelajakda buyuk mamlakatga aylanishi, jahonning rivojlangan davlatlar qatoriga qo'shilishida xalqimiz madaniyati, ma'rifati, san'ati va ma'naviyatining o'rni beqiyosdir. Xalqimiz ma'naviyatini boyitishda xalq hunarmandchiligi turlaridan kashtachilikning muhim o'rni bor. Kashtachilik san'ati avlodlarimizning hayotiy tajribalaridan foydalanish, urf-odatlar, moddiy va ma'naviy meroslarini o'rganish, tarixiy, etnik, milliy, mahalliy, hududiy jihatlarini amalda qo'llab, kashtachilik sirlarini yoshlarga singdirish, noyob turlarini, yuksak badiiy nushalarini tayyorlash, ularni xalq qadriyatlari, merosimizga bo'lgan hurmatlarini oshirishga qaratilgandir.

O'zbek milliy kashtado'zlik xalq hunarmandchilik san'atining eng qadimiy turlaridan bo'lib, u xalqning o'z turmushini go'zal qilish istagi natijasida yuzaga kelgan. Kashta kiyimlar va buyumlarni bezashda hamda ro'zg'or bezak buyumlari tayyorlashda qadimdan qo'llaniladi.

O'zbek kashtachiligi qo'shni xalqlar kashtachiligi ta'sirida boyidi va rivojlandi. O'zbek kashtalariga e'tibor bersak, unda hind, xitoy, rus, qozoq, qirg'iz va tojik kashtachiliklarining usullarini uchratamiz.

Kashtachilik san'atida har bir millatning o'ziga xos eng ko'p qo'llaydigan naqshlari bo'ladi. O'zbek kashtalarida o'simliksimon, geometrik shakl hamda gul naqshlari ko'p qo'llaniladi. Qadimiy an'analarga ko'ra, o'zbek qizlari-bo'lajak kelinchak seplari bo'lmish har xil kashtachilik buyumlarini ya'ni dastro'mol, choyxalta, parda, belbog', sumka, nimcha, joynomoz, gulko'rpa, kirpich, zardevor, choyshab, so'zana, kiyim bezaklari va bosh kiyimlarini, sovg'alarni o'zlari tayyorlashgan



Qo`lda kashta tikish uchun o`ziga xos asboblar bo`ladi. Kashtachilikda ignalar, angishvona, qaychi, santimetr lenta, ilmoqli va ilmoqsiz bigizlar hamda chambarak ishlatiladi. Kashtachilikda oq, kul rang, och sariq, och malla rangli surp, bo`z, karbos, shoyi, baxmal, chit yoki satin kabi matolar ishlatiladi

Bunday matolarda naqshlar chizilganda yaxshi ko`rinadi, rangli iplarning aksariyati unga mos tushadi. Gul, rasm, naqshlar chizish uchun chizg`ichlar, yumshoq va qattiq qalamlar, daftar, albom, o`chirg`ich, millimetrlangan qog`oz, nusxa ko`chiradigan qog`oz va shaffof qog`ozlar kerak bo`ladi

Chambarak gazlamani tarang tortib turish uchun ishlatiladi. 20-40 sm li ikkita gardishdan iborat bo`lib, bir- birini ichiga tushib turadi. Agar kichik gardish katta gardish ichiga qiyin tushadigan bo`lsa, katta gardishning ichki tomonini jilvir bilan tozalash kerak.

Kashta tikish rang bilan chambarchas bog`liq. Iplarni tanlashda ranglarning yo`g`onlashuvini, ular bir-biriga qanday ta'sir etishini bilish zarur. O`zaro mos ranglarni tanlashda berk spektr qatori ranglaridan iborat ranglar doirasi asos qilib olinadi.

Agar uch qirrali shisha prizmadan nur tarami o`tkazilsa, u tarkibiy qismlarga bo`linib ko`rinadi, rangli yo`l-spektr hosil bo`ladi. Tabiatda ranglarning bunday qo`shilishini ko`pincha kamalakda, quyosh nuri shudring zarralaridan o`tishida ko`rish mumkin. Ko`zga ko`rinadigan spektr uzluksiz o`zgara boradigan qizil, to`q sariq, sariq, yashil, zangori, ko`k, binafsha ranglar qatoridan iborat. Bu ranglar bir-biridan oraliq tuslar gammasi bilan ajralgan bo`ladi. Agar spektr ranglarini o`sha tartibda doiraga joylashtirilsa, ko`k- binafsha va qizil ranglar orasida to`q qizil rang bo`ladi

Kashta tikish uchun gazlama bilan, ip buyumning nimaga mo`ljallanganiga, bezakning xarakteriga va tikish usuliga muvofiq tanlanadi. Kashta tikiladigan materialga muvofiq rangdagi ip tanlash kashtado`zlikda katta ahamiyatga ega. Bu kashtado`zdan katta mahorat va did talab qiladi. Kashtada foydalaniladigan iplar rangining o`zaro muvofiqligi ham kashtaning jozibador chiqishiga sabab bo`ladi. O`tmishda turli-tuman rangdagi matolarning kamligi sababli ko`pgina bezak kashtalari bugun mato sathini kashta bilan qoplab tikilgan. Hozirda so`zana, choyshab, zardevor kabi bezak buyumlari baxmal, shoyi, satin, shuningdek turli-tuman iplar ham ko`p. Bu kashtani jozibador chiqarishda rangdan keng foydalanish imkonini beradi. Kashtado`z kashta tikmoqchi bo`lgan kiyim shakliga, matosi rangiga qarab kashta nusxasini tanlashi kerak

Kashta choklari, kashta tikish va uslublarining turli-tumanligi o'zbek kashtado'zlarining katta san'atidan dalolat beradi. Masalan: Nurota, Buxoro, Samarqand Kashtado'zlik mahsulotlari ko'proq yo'rma chok bilan, Shahrisabzda yo'rma, kandaxayol, iroqi, Toshkentda esa ko'proq bosma chok bilan tikilgan. Ijtimoiy hayotda ro'y bergan o'zgarishlar kashtado'zlik an'alariga, mahsulotning turlariga ta'sir ko'rsatgan. Masalan, hozir dorpech, oynaxalta kabi ashyolar o'z ahamiyatini yo'qotdi, paranji, kaltacha kabi kiyimlarni faqat muzeylardagina uchratish mumkin. Do'ppi, sumka, nimcha, kavush, kirpech, so'zana kabi badiiy buyum va ashyolar zamonaviy did bilan bezatilmoqda, shakl va badiiy bezaklarida katta o'zgarishlar ro'y berdi. O'zbek kashtado'zlari buyum bezaklarida amaliy bezak san'atining boshqa turlaridagi naqshlardan andaza olganlar, kashtalarda o'simliksimon tasvirlar, shox, gulband, guldastalar ko'p uchraydi. Kashta tikilgan buyum choklari tozalanib, teskari tomonidan namlangan mato bilan dazmollangan bo'lishi kerak. Buyumning ikki marta buklab tikilgan cheti o'ng tomonidan ham dazmollanadi. Yaxshi yuvilgan gazlamaga oq kashta tikilgan oddiy usul bilan yuviladi, lekin bunda, ayniqsa yirik qaviq bilan tikilgan kashtani yuvishda, kashta gul o'zgarib qolmasligi uchun, uni qattiq ishqalamaslik kerak. Rangli kashta tikilgan buyumlarning kiri iliq suvda juda ehtiyot qilib yuviladi. Ularni ivitib qo'yib, qaynatib yoki ustidan qaynoq suv quyib bo'lmaydi.

O'rta Osiyoda kashtachilik juda keng tarqalgan bo'lib, oilada har bir ayol kashta tikishni bilishi kerak bo'lgan. Shuning uchun har bir oila o'zi uchun buyumlarni o'zi tayyorlagan. Bezak buyumlarining turi juda ko'p, masalan, so'zana, kirpich, choyshab, choy xalta, zardevor, palak, gulko'rpa, dorpech, parda, belbog', do'ppi, ko'ylak, dastro'mol, hamyon, joynomoz, sumka, nimcha va boshqalar badiiy did bilan bezatiladigan bezak buyum turlari bo'ladi. Tikilgan naqsh bezaklari orqali bola borliqni, go'zallikni, yaxshilikni o'rganadi. Tikilgan kashta bolaga estetik zavq bag'ishlaydi. Bular orqali bola kelajakda meros bo'lib qolgan milliy san'atimizni, an'alarimizni davom ettirib, nodir asarlar yaratib, kashtachilik san'atining xazinasiga, madaniyatiga katta hissa qo'shadi.

### Xulosa

O'zbek xalqining kashtaga ko'zi tushmagan farzandi bo'lmasa kerak. Kashtachilik qizlarni mehnatga, go'zal milliy qadriyat va urf odatiga oshno etib tarbiyalashda o'z ifodasini topadi. Kashtalar tilini, sirini ongli ravishda tushunish uchun boy, go'zal dunyosini anglashga va bu san'at namunalarini yaratgan nozik did egalarining mehnatini qadrlashga o'quvchilarni tayyorlab boramiz. Xalq kashtachiligini o'ziga xos san'at, hunar sifatida o'rganish hozirgi zamon talablaridan biridir.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.**

1. Muhayyo Akromxodjayeva, Ra'no Akromxodjayeva “Kashtachilik” T-2010  
yil
2. G.Chernova. Tizimcha bilan ishlash. Rostov-na-Donu « Feniks » 2006 y.
3. Milliy istiqlol g`oyasi:asosiy tushuncha va tamoyillar (O`quv qo`llanma).T.;
4. O`zbekiston Respublikasi entsiklopediyasi.-T., Fan, 2009
5. A. Zununov. Pedagogika tarixi. Darslik- 2002.
6. Babanskiy YU.K va boshqalar.”Pedagogika”, Moskva1998;
7. V.I.Turchenko. Doshkolnaya pedagogika Moskva 2013
8. S.A. Kozlova.T.A.Kulikova. Doshkolnaya pedagogika. Moskva 2000